

Kartläggning av risk- och skyddsfaktorer och interventioner vid hedersrelaterat våld mot kvinnor

Du får gärna citera Socialstyrelsens texter om du uppger källan, exempelvis i utbildningsmaterial till självkostnadspris, men du får inte använda texterna i kommersiella sammanhang. Socialstyrelsen har ensamrätt att bestämma hur detta verk får användas, enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Även bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten, och du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

ISBN 978-91-7555-141-8

Artikelnr 2014-1-15

Publicerad www.socialstyrelsen.se, januari 2014

Förord

Denna kartläggning sammanställer forskning om risk- och skyddsfaktorer för kvinnor som utsatts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Syftet med kartläggningen är även att uppdatera den kartläggning av interventioner vid hedersrelaterat våld som genomfördes 2010 [1]. Bakgrunden är att Socialstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att möjliggöra stöd till särskilt utsatta grupper av våldsutsatta kvinnor. Det gäller bland annat kvinnor som riskerar att utsättas för eller har utsatts för hedersrelaterat våld. Detta ska framför allt ske genom ett utbildningsmaterial för personal inom olika verksamheter som möter dessa kvinnor i sitt arbete och genom en kartläggning av forskningen inom området.

Arbetet med kartläggningen har i huvudsak genomförts av personal vid enheten för kunskapsöversikter. Lina Leander har haft huvudansvar för kartläggningen och har genomfört arbetet tillsammans med Rose-Marie Nylander och Camilla Wiberg. Informationsspecialisterna Edith Orem och Nils Mårtensson har ansvarat för sökningar i litteraturl databaser. Vi vill tacka alla personer som bidragit med värdefulla synpunkter på rapporten. Rapporten har granskats av Per Arne Håkansson vid enheten för kunskapsutveckling, Alexandra Snellman vid enheten för kunskapsöversikter och Shriti Radia vid enheten för regler 1.

Sven Ohlman
Avdelningschef
Avdelningen för kunskapsstyrning

Innehåll

<i>Förord</i>	3
<i>Sammanfattning</i>	5
<i>Bakgrund och syfte</i>	6
Definitioner	6
Syfte	7
<i>Litteratursökningen</i>	8
Sökprocessen	9
<i>Sammanfattande kommentarer</i>	10
Studier om risk- och skyddsfaktorer	10
Interventioner vid hedersrelaterat våld	10
<i>Referenser</i>	11
<i>Bilaga 1 - Sökdokumentation</i>	12

Sammanfattning

Kartläggningen visar att det behövs forskning om interventioner som ger långsiktiga effekter, till exempel minskad våldsutsatthet, vid hedersrelaterat våld. Det behövs också forskning om stöd- och behandlingsinterventioner för att förbättra den psykiska och psykosociala hälsan hos personer som utsatts för hedersrelaterat våld. Ett viktigt steg är att man dokumenterar, följer upp och utvärderar lokala insatser. Det finns också ett stort behov av kunskap om risk- och skyddsfaktorer bakom hedersrelaterat våld. Denna kunskap behövs bland annat för att kunna arbeta förebyggande och för att lättare kunna avgöra vilka personer som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld.

Syftet med denna kartläggning var att sammanställa forskning om risk- och skyddsfaktorer för hedersrelaterat våld. Dock kunde inga studier om risk och skydd identifieras.

Ett annat syfte var att uppdatera den kartläggning av interventioner vid hedersrelaterat våld som genomfördes vid Socialstyrelsen 2010 [1]. Till skillnad från föreliggande kartläggning inkluderar den från 2010 interventioner som inte är utvärderade samt interventioner om skyddat boende. Sammanlagt redovisar kartläggningen från 2010 åtta studier, 5 beskriver icke-utvärderade interventioner och 3 utvärderar skyddade boenden. Föreliggande kartläggning avsåg att endast inkludera utvärderade interventioner. Dock uppfyllde inga studier kriterierna för att inkluderas i kartläggningen.

Bakgrund och syfte

Socialstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att möjliggöra stöd till särskilt utsatta grupper av våldsutsatta kvinnor. Det gäller bland annat kvinnor som riskerar att utsättas eller har utsatts för hedersrelaterat våld. Detta ska framför allt ske genom ett utbildningsmaterial för personal inom verksamheter som möter dessa kvinnor i sitt arbete (Dnr 5.3-14865/2011). Tidigare kartläggningar med relevans för frågan visar att det finns ett stort behov av utvärderade interventioner för personer som utsatts för hedersrelaterat våld [1]. Det behövs även kunskap kring risk- och skyddsfaktorer vid hedersrelaterat våld.

Definitioner

Enligt Socialstyrelsen kan hedersrelaterat våld och förtryck bestå av både fysiskt och psykiskt våld och även av att en person isoleras och kontrolleras. Hedersrelaterat våld är också planerat, kollektivt sanktionerat och ibland kollektivt utövat. Hederstänkande har en avgörande roll för våldshandlingarna. Hedersvåld kan drabba kvinnor, män och barn, även om det ofta handlar om att kontrollera flickors och kvinnors sexualitet och familjebildning. Även påtvingade och arrangerade äktenskap är en form av hedersrelaterat våld och förtryck [2].

I detta arbete har sökningen avgränsats till att särskilt gälla interventioner, eller studier av risk och skydd, där det är väldefinierat att det handlar om hedersvåld och hedersförtryck riktat mot kvinnor. Det hedersrelaterade våldet kan ha begåtts av föräldrar, syskon, andra släktingar eller en partner. Det kan även ha begåtts av medlemmar ur den sociala gemenskapen och ibland som kollektivt utövat våld. Med våld avses i kartläggningen

- fysiskt våld, till exempel slag med eller utan tillhygge
- psykiskt våld, till exempel kränkningar, hot, isolering, tvång och kontroll
- sexuellt våld, till exempel våldtäkt, sexuellt kränkande språk
- materiellt våld, till exempel förstörande av personens tillhörigheter
- ekonomiskt våld, till exempel kontroll av ekonomin, utpressning och stöld [3].

Syfte

Kartläggningen har två syften:

- att systematiskt kartlägga nationella och internationella studier av risk- och skyddsfaktorer i samband med hedersrelaterat våld
- att uppdatera en rapport från 2010 om interventioner för kvinnor som utsatts för hedersrelaterat våld, genom att undersöka om det har tillkommit några studier av utvärderade interventioner [1].

Litteratursökningen

Socialstyrelsen genomförde 2010 en kartläggning av forskning om interventioner och samverkansmodeller för kvinnor som utsatts för hedersrelaterat våld [1]. Därför fokuserar denna kartläggning framför allt på att identifiera forskning om risk- och skyddsfaktorer för hedersrelaterat våld samt på att undersöka om det har tillkommit några utvärderade interventioner sedan 2010.

För att en studie ska inkluderas i kartläggningen ska den uppfylla kriterier rörande studiepopulation, typer av studier och utfallsmått. Nedan diskuterar vi närmare dessa kriterier.

Studiepopulation

Studiepopulationen utgörs av kvinnor som utsatts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Det ska tydligt framgå att det handlar om hedersproblem. Alternativt ska det vara tydligt att det handlar om familjestrukturer där det förekommer hedersproblem. Ingen åldersgräns är satt för populationen.

Typ av studier

Studier som utvärderar samband mellan risk- och skyddsfaktorer och olika tillstånd kan vara prospektiva eller retrospektiva. Prospektiva studier innebär att man studerar olika faktorer hos individer över tid för att sedan i slutändan undersöka eventuell exponering för våldsutsatthet. Retrospektiva studier innebär att man i efterhand, med hjälp av exempelvis journalhandlingar eller registerdata, undersöker förhållanden som varit hos individer som har eller inte har exponerats för våldsutsatthet. Interventionsstudierna ska ha genomförts efter 2010 och ha som mål att ge stöd till personer som har utsatts eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Interventionsstudier inkluderas om det finns någon form av utvärdering av interventionen.

Utfallsmått

Exempel på utfallsmått kan vara minskat våld eller förbättrad psykisk hälsa hos de kvinnor som har utsatts för våld, till exempel minskad depression och ångest.

Avgränsningar

Kartläggningen redovisar inte studier som undersöker hur vanligt förekommande hedersvåld är. Kartläggningen redovisar inte heller forskning som söker förklaringsfaktorer till varför våldet uppkommer. Inte heller innehåller kartläggningen forskning om validering av särskilda instrument för riskbe-

dömning. Kartläggningen fokuserar inte heller på skyddade boenden, eftersom ett sådant projekt pågår separat på Socialstyrelsen (S2011/8989/FST). Endast studier publicerade på svenska, norska, danska och engelska är inkluderade i kartläggningen.

Sökprocessen

Söktermer och databaser

Omfattande granskning har gjorts av forskningslitteraturen på området utifrån sökningar i databaser, handsökningar och råd från experter. För att ringa in hedersbegreppet vid databassökningarna använde vi söktermerna *honour* och *honor*. För att ringa in våldsbegreppet använde vi söktermer som till exempel *offenses*, *assault*, *harm*, *violence*, *isolation*, *victim*, *intimidation*, *coercion* och *oppression*. Litteratursökningarna genomfördes av informationspecialister vid enheten för kunskapsöversikter. De databaser som genomsöktes var PubMed, PsycINFO, SocIndex, Cinahl, ASSIA, Social Services Abstracts, Sociological Abstracts och Academic Search Premier. Sökningarna slogs samman med parallella sökningar som genomfördes inom ramen för ett annat uppdrag om utländska våldsutsatta kvinnor [4] (se bilaga 1 för sökdocumentation).

Resultat av sökningen

Sökningen resulterade i 1 252 publikationer, som även inkluderade publikationer från ett parallellt uppdrag med en kartläggning om interventioner för våldsutsatta kvinnor som äktenskapsinvandrat eller som lever som papperslösa flyktingar [4]. Samtliga publikationers sammanfattningar granskades utifrån kriterierna om vilka studier som ska ingå i kartläggningen, och 8 potentiellt relevanta studier om hederrelaterat våld gick vidare till fulltextläsning. De vanligaste motiven till att så många referenser gallrades ut vid första granskningen var att studierna inte handlade om hedersrelaterat våld och att studierna inte handlade om risk- och skyddsfaktorer eller utvärderade interventioner.

Resultat av fulltextgranskningen

Ingen av de 8 studierna som gick vidare till fulltextgranskning uppfyllde kraven för att vara med i kartläggningen. Det var 3 studier som utgick för att de enbart byggde på diskussion om hedersbegreppet. Ytterligare 3 av studierna var undersökningar som byggde på intervjuer med skolpersonal, personal på ungdomsmottagningar och med pojkar om deras erfarenheter och åsikter om hedersrelaterat våld [5–7]. En studie var en svensk utvärdering av skyddat boende för kvinnor som utsatts för hedersrelaterat våld och hot om våld, där man intervjuade personer som arbetar vid skyddade boenden, socialsekreterare och kvinnor som utsatts för hedersrelaterat våld och har varit placerade i skyddade boenden [8]. En studie beskrev svenska verksamheter som bedrevs under 1997–2009 i regi av frivilligorganisationer [9]. Dessa studier exkluderades då de inte stämde överens med de kriterier som satts upp för inklusion av studier i kartläggningen.

Sammanfattande kommentarer

Studier om risk- och skyddsfaktorer

Inga vetenskapliga studier om risk- och skyddsfaktorer för hedersrelaterat våld identifierades i kartläggningen. Det behövs forskning inom detta område, bland annat för att öka kunskapen om hur man kan arbeta förebyggande och uppmärksamma fall med risk för hedersrelaterat våld.

Interventioner vid hedersrelaterat våld

Denna kartläggning och tidigare rapporter visar att utvärderade interventioner vid hedersrelaterat våld saknas. Detta trots att omfattande sökningar genomförts i databaser, på organisationer och efter råd från experter. Det finns dock en hel del verksamheter i Sverige som särskilt riktar sig till personer som utsatts för hedersrelaterat våld [1,10]. Det finns även forskning om skyddat boende för personer som utsatts för hedersrelaterat våld [8,11]. Skyddat boende har som främsta syfte att lösa det akuta behovet av fysiskt skydd, och studier tyder på att syftet ofta uppnås [8]. Det behövs dock forskning om vilken typ av interventioner som fungerar, till exempel för att förbättra hälsan hos våldsutsatta, stötta den utsatta kvinnan socialt och praktiskt och minska våldet på lång sikt. Det behövs dokumentation, uppföljning och utvärdering av lokala insatser som genomförs idag.

Referenser

1. Socialstyrelsen. Kartläggning av kunskapsunderlaget för metoder för att ge stöd till personer som utsatts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Socialstyrelsen 2010.
2. Håkansson PA. Insatser mot hedersrelaterat våld – resultatutvärderingar i andra länder. Sammanställning av rapporten Insatser mod æresrelateret vold. Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete. Socialstyrelsen 2006.
3. Socialstyrelsen. Våldsutsatta kvinnor – ett utbildningsmaterial för socialtjänstens personal. Socialstyrelsen 2009.
4. Socialstyrelsen. Kartläggning av interventioner samt risk- och skyddsfaktorer vid våld mot äktenskapsinvandrade eller papperslösa kvinnor. Socialstyrelsen 2013.
5. Bredal A. Mellom makt og avmakt. Om unge menn, tvangsektenskap, vold og kontroll. Institutt for samfunnsforskning. Institute for Social Research: Oslo. Rapport 2011:4.
6. Alizadej V, Hylander I, Kocturk T, Törnkvist. Counselling young immigrant women worried about problems related to the protection of "family honour" – from the perspectives of midwives and counsellors at youth health clinics. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 2009;32–40.
7. Alizadeh V. Counselling teenage girls in problems related to the "protection of family honour" from the perspective of school nurses and counsellors. *Health and Social Care in the Community* 2011;19(5):476–484.
8. Wikström E, Ghazinour M. Swedish experience of sheltered housing and conflicting theories in use with special regards to honour related violence (HRV). *European Journal of Social Work* 2010;13(2):245–259.
9. Schlytter A, Rexvid D, Celepi Ö, Nasih B. Heder och det civila samhällets metoder. Arvsfonden 2011.
10. Socialstyrelsen. Frihet och familj. En uppföljning av skyddade boenden för personer som hotas av hedersrelaterat våld. Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, Socialstyrelsen 2007.
11. Reyes M-P. Skyddat boende för hedersvåldsutsatta personer – slutrapport av en nationell kartläggning. Länsstyrelserna 2011.

Bilaga 1 – Exempel på sökdokumentation

Databas: Psycinfo			
Databasleverantör: NCBI			
Datum: 2012-03-27			
Ämne: Våldsutsatta utländska kvinnor			
Sökning gjord av: Nils Mårtensson			
På uppdrag av: Rose-Marie Nylander			
Söknr	Termtyp *)	Söktermer	Antal ref. **)
1.	DE	"Refugees"	2 973
2.	DE	"Human Migration"	3 435
3.	TI	asylumseek* OR "asylum seek*" OR refugee* OR "new-comer*" OR "new comer*" OR "illegal immigrant*" OR "illegal migrant*" OR "newly arrived*" OR honour OR honor	2 945
4.	AB	asylumseek* OR "asylum seek*" OR refugee* OR "new-comer*" OR "new comer*" OR "illegal immigrant*" OR "illegal migrant*" OR "newly arrived*" OR honour OR honor	8 028
5.		1 OR 2 OR 3 OR 4	11 930
6.	DE	DE "Human Females"	60 436
7.	TI	TI women*	57 435
8.	AB	AB women*	163 769
9.		6 OR 7 OR 8	188 876
10.	DE	"Battered Females" OR "Domestic Violence" OR "Intimate Partner Violence" OR "Partner Abuse" OR "Crime Victims"	15 970
11.	TI	"Battered Women" OR "Battered Females" OR "Spouse Abuse" OR "Domestic Violence" OR "Intimate Partner Violence" OR "Partner Abuse" OR Offenses OR assault* OR harm* OR violence* OR isolation OR Victim* OR Intimidation* OR Coercion OR oppression* OR Aggression*	47 533
12.	AB	"Battered Women" OR "Battered Females" OR "Spouse Abuse" OR "Domestic Violence" OR "Intimate Partner Violence" OR "Partner Abuse" OR Offenses OR assault* OR harm* OR violence* OR isolation OR Victim* OR Intimidation* OR Coercion OR oppression* OR Aggression*	148 757
13.		10 OR 11 OR 12	157 010
14.		5 AND 9 AND 13	343
15.			